

Ivan Vazov,

bolgarski pesnik.

Po dr. A. Teodorovu priredil prof. A. Bezenšek (Plovdiv).

Dozdaj šteje mlada Bolgarija malo takih nadarjenih, delavnih in vrlih mož, kakor je Vazov, ki se je proslavil kot pesnik in pisatelj v razmerno kratki dobi ne samo v celi svoji domovini, ampak tudi po drugem slovanskem svetu — da celo pri tujih narodih. Mnogi njegovi proizvodi, posebno izvrstni roman *Под яром* (Pod jarmom), so prevedeni že davno na razne jezike, drugi se prevajajo zdaj, a nekateri še čakajo zaslužene časti. V novejšem času se posebno ruski književniki zanimajo mnogo za ta redki talent, ki se je porodil v deželi, osvobojeni z rusko krvjo, in ki je ob času osvobojenja bil šele v prvem razvitku.

Mislim, da ustrezem Slovencem, ako jih seznanim z glavnimi proizvodi bolgarskega pesnika-prvaka, ž njegovimi ideali, ž njegovo dušo. Pri tem se bom vobče ravnal po oceni bolgarskega književnika in kritika prof. dr. A. Teodorova (v »Periodičeskem spisanju«. Sofija 1901—2), ki je osnovno proučil dela svojega rojaka Vazova. A poznavajoč sam razmere, v katerih je Vazov živel in pesnil, mislim, da podam cenjenim čitateljem »Lj. Zvona« dejansko sliko slavnega bolgarskega pesnika. Imel sem tudi čast, še pred zedinjenjem Iztočne Rumelije s kneževino Bolgarijo (1885 l.) seznaniti se osebno z Ivanom Vazovom, ko je še v Plovdivu izdajal svojo »Nauko« in pozneje »Zoro«, za katero sem mu po njegovi želji spisal nekaj črtic o Slovencih in preložil na bolgarski jezik nekatero pesem Gregorčičevo ali Aškerčevo. Bratska vzajemnost torej zahteva, da se tudi mi Slovenci za njega in njegove proizvode zanimamo.

* * *

V delovanju Vazovem moremo razločevati tri različne dobe. Prva teče od početka njegovega pesnikovanja do osvobojenja (1870—1877); druga se začneja s tistim dnem, ko je zasijala zarja zlate svobode na Balkanu, pa traje do 1886. leta, ko se je izvršil državni prevrat (prognanstvo prvega kneza); tretja doba obsega ves čas od tega važnega dejstva do današnjega dne.

Kakor skoraj vsak pesnik začneja Vazov svoje pesnenje z ljubeznijo. On čita v prvi tej dobi razne domače in tuje pesnike in

pisatelje, naslika si svoj ideal o lepoti, želi si najti zvesto tovarišico za življenje, čuti bridkosti in slasti, povišuje iskrenost, proklinja nezvestobo. Kot začetnik je priobčeval svoje pesmi v raznih bolgarskih časopisih, ki so izhajali pred osvobojenjem v Carigradu, v Braili in Bukareštu. On sam priznava, da so vplivali nanj v tej dobi razni pesniki, a posebno stari Slavejkov¹⁾, katerega on imenuje svojega učitelja-pesnika. A priznati se mora, da je Vazov kmalu prekosil in daleko nadkrilil svojega učitelja. Tudi Ljuben Karavelov²⁾ je vplival vsaj po formalni strani stihotvorstva na Vazova. A znatno večji vpliv glede notranje vsebine pesmi je imel na Vazova slavni pesnik in junak Botev. Pri ugledu, katerega sta imela tedaj pri bolgarskem narodu Karavelov in Botev, bi bilo čudno, ako bi se bil mogel Vazov odtegniti njiju vplivu. Oba sta »ostrila čuvstva za borbo sužnja in siromaka proti tiranu in bogatašu v svojih pesmih ter v njih tolmačila svoje vzglede o politični svobodi bolgarskega naroda«. Karavelov je učil, da iz robstva in sramote morejo povzdigniti narod sami siromaki, požrtvovalni otroci nesreče, ki si znajo varovati človeško čast z nožem in puško. To so v narodnih pesmih opevani hajduki in vstaši. Istih nazorov je bil tudi Botev. Zaradi tega so ju imenovali »revolucionarja-poeta«. Bolgarska mladina je obožavala oba. In Vazov kot novo se pojavivši član tega zaroda je sprejel od enega in drugega pesnika ne samo ideje in motive za svoje pesmi, nego tudi posamezne oblike svojih stihov.

Prva pesem, ki jo je dal Vazov tiskati (v »Periodičeskem spisaniu« v Braili), se imenuje »Borba«. Ta je v dialogični obliki. Pesnik govori z goslimi v roki zbranemu ljudstvu, zakaj je Bog narod ustvaril, zakaj mora znati svojo zgodovino, poznati svojo domovino in dolžnosti do nje. A narod ne ume pesnikovih besed, išče le osebne koristi, — kruha. V tej pesmi so sledi Puškinovega izvornika »Čern«; vendar ni mladi bolgarski pesnik dobro posnel ruskega velikana, niti ni udaril kot začetnik v tem, kar je samostalnega povedal, prave pesniške strune.

Vse kaj drugega je pesem »Bor«, spevana 1870. l. Tukaj imamo pred seboj pesnika, katerega je pretresla iz dna duše veličastna prirodna katastrofa, močna poetična slika. V tej alegoriji se bor

¹⁾ Petko Slavejkov je učiteljeval in pesnikoval skoraj v celi drugi polovici prošlega veka. Umrl je pred 7 leti v Sofiji.

²⁾ Ljuben Karavelov je izdal svoje prvence okoli l. 1860. in pesnil največ med 1869.—1875. l.

v gozdu tolmači kot stara slavna Bolgarija, premagana od turške burje.

Kot cedra visoka v libanski puštinji,
kot orel krilati, ki v zraku leti,
bor veje razširja na stari svetinji,¹⁾
nad belimi grobi on senco drži.

Tako stoji on že cela dva veka,
boreč se z burjami v sredini lesa;
ne zimski mrazovi, ne solčna pripeka
ne morejo njemu storiti kaj zla.

A v dobi, ko vse ga je občudovalo,
ceneč lepoto in visoko mu rast,
i njemu kot plodu sveta se je dalo
občutiti silne usode nadvlast.

A v nočni temoti nenadno se čuje
iz gorskih čeri piš burje in grom
in veter mogočen se z burjo norčuje,
pač nikdar še takšen tod bival ni lom.

In bor pade po dolgem boju s silnimi prirodnimi močmi. Leži prostrt na zemlji stoletni velikan, ki se še sinoči tako ponosno vzdigoval glavo proti nebu. A kakor premaganega hrabrega junaka spoštuje celo sovražnik, tako tudi zrušeni bor: burja preneha, grom utihne spoštljivo pred padlim junakom, a tihe solze (dež) kapljejo na zemljo. Slika je veličastna, alegorija krasna!

V istem letniku »Periodičeskega spisanja« l. 1871. je tiskanih še nekaj drugih Vazovih pesmi, v katerih se zrcali obči narodni značaj bolgarske poezije tiste dobe: ljubezen do domovine, do njene prirode in do naroda, katerega pesnik ljubi zavoľjo velike potrpežljivosti in iskrenosti, kakor tudi zaradi domoljubja.

Prišel je praznik sv. Jurja l. 1876. V Srednji gori²⁾ zažari ogenj vstaje. Vazov zakoplje v domači kleti pod kupom gline svoje pesmi — razen enega zvezka, katerega vzame s seboj v potni torbici — ter odpotuje naglo preko Carigrada v Romunijo (Vlaško). Na carigrajskem kolodvoru je gledal nekoliko dni po vrsti, kako natovarjajo vojake in zaboje s »patroni« na železnične vagone ter jih pošiljajo proti Odrinu in Plovdivu, da bi zadušili bolgarsko vstajo. Ta prizor

¹⁾ svetišče.

²⁾ Tako se imenuje južnoiztočni sklon Balkana.

celo premeni dušo mirnega, zaljubljenega pesnika, in Vazov vzklikne z novim navdušenjem:

Polki vi ničvredni, gnili,
pojdite, saj veste kam!
Na balkanski vsej gomili
grob je zdaj otvorjen vam.
Tam vas čakajo ne robi,
milosti od vas sprejet,
a junaki vsi sposobni,
za domovino vmret.

Iz teh stihov veje drug duh. Zdaj je nastopila doba borbe, za katero sta pripravljala narod oba pesnika-vstaša, Botev in Karavelov, in katerima se zdaj pridružuje Vazov.

Iz Carigrada je potoval Vazov v Galac na Rumunsko. Med tem pa so Turki v njegovi domovini pustošili ter tudi pesnikovo rodno hišo upepelili. Razkopali so skrbno glino v kleti, kjer so mislili najti skrito bogastvo, izkopali so »plehnato« škatlico s proizvodi bolgarske muze ter jo odnesli v plen z drugimi vrednostnimi rečmi. Iz te dobe se je rešila samo zbirka »Majska kitka« (majski venec) in idila »Vidul«, ki sta bili spisani v onem zvezku, katerega je bil vzela pesnik s seboj na pot. V »Majski kitki« opeva Vazov svojo ljubezen, svojo srečo, a ne briga se za svet in za njegove bolečine. Zato je Botev ironiziral l. 1873 odnošaj Vazova k bolgarskemu robskemu življenju v sledečih stihih:

Zakaj nisem kakor Vazov!
Svojo »vero« bi opeval,
da bo volk postal kot ovca,
in kot ta bo pesnik blejal.¹⁾

V Rumuniji se je družil Vazov l. 1872. nekaj časa z Botevom, a ga je v kratkem zapustil, ker se ni mogel sprijazniti z njegovimi komunistnimi »ideali«. Vazovu je bilo tedaj 22, a Botevu 25 let. Kmalu se Vazov vrne v svojo domovino. Potem sta hodila nekaj časa vsak po svoji poti. A l. 1875. se spomni Vazov spet idealov bivšega tovariša, ko uvidi, kako velik razloček vlada med njegovimi lastnimi ideali in realnostjo. Botev je videl in čutil že davno bolečine ugnetenega naroda in človeštva sploh, a Vazov je bil za nje precej neobčutljiv. Zdaj se rode novi občutki v njem; žal mu je, da že poprej ni imel sočuvstva:

¹⁾ V bolgarskem se veli: ovca »bleje« (onomatopoetično).

Pel sem navdušen! O slepec ubogi!
 Hvalil sem cvetje, slavil življenje,
 a nisem videl, v kaki nadlogi
 bratje so moji, — kako trpljenje!

Zdaj pa se vzdignem proti sovragom!
 Ta skriti plamen nebesne višine,
 ki je do danes gorel pod pragom,
 naj vendar končno ves na ven šine.

Dosti sem bival že duhom umoren,
 dosti strahu in misli bezplodne,
 jaz zanaprej bom dolžnosti pokoren,
 pel bodem vedno pesmi svobodne.

Pesni »svobodne« — to je o svobodi bode peval zanaprej Vazov, kajti takih potrebujejo »nevedneži«, da uvidijo, da se živi ne samo ob kruhu, nego da je treba še drugih uredb, ki so koristne človeški družbi in posamezniku. V tej pesmi se predstavlja Vazov pred svojim narodom kot grešnik. Njegova izpoved pa je iskrena — takšna, ki more navdušiti pesnika ter se izliti v poezijo. In tako se obrne Vazov z novimi motivi svoje poezije na ono stran, kjer so bili proizvođači najodličnejših narodnih pesnikov in delovalcev one dobe, Karavelova in Boteva.

Naj omenim samo en primer, kjer sta si Botev in Vazov jako sorodna po mislih in kjer vidimo, kako vpliva prvi na drugega s svojim duhom. Botev je razburjen vsled silne jeze, ko vidi, kako se Bolgar tepta, ropa in uničuje; kako se siromak na zemlji guli in vara. Ta hiti v boj, v katerem občuti pravo slast; in ako žrtvuje za svoj narod, za človeško svobodo svoje življenje, ne da bi s tem pridobil kako osebno korist za kogarkoli, naj mati in bratje ne opustijo svetega dela, ampak naj ga nadaljujejo, da se maščujejo kakor treba za pesnika, ki je umrl za to idejo v rani mladosti. Kdor pade v boju za svobodo, ta je po pesnikovem prepričanju brezsmrten. Vse to se je potrdilo s smrtjo Boteva. — Vazov s svoje strani obžaluje trpljenje Bolgara, a borba ga navdušuje kot pesnika. Sužnju ne zna dati odrešilnega sveta; samo ve, če se začne borba proti tiranu, pa se slučajno tudi on nje udeleži, umre zadovoljen, da bo imel komu poslati s poslednjim vzdihljajem ljubovno slovo. Zaradi negotovega uspeha borbe se Botev že poprej poslovi od svoje ljubice, veli ji, naj ljubezen umolkne, a naj nastopi pogum ter da ga ona spremlja kot tovariš-sobojevalec v boj za

svobodo. Botev torej ljubi, da se maščuje in da kaznuje; a Vazov ljubi, da bo mogel biti pogumen ter da more sočutiti.

Ako primerjamo Vazova s Karavelovim, nahajamo enakih motivov. Vazov je pesnik, ki se joče, kadar gleda nesrečo; on izpodbuja one, ki so že pripravljeni za vstajo, da se bore proti krivici. A da bi narod poučeval o svobodi ter ga navduševal k vstaji, tega daru nima. Pri Karavelovu vidim, kako sirota Bolgarija joče na Vitoši ter navdušuje svoje sinove, mlade junake, da ne stoje več pokorni, nego da razbijejo neznosni jarem. Pri Vazovu govori zelena Vitoša z obupanjem popotniku, da so njeni otroci že izgubili človeški ponos. Popotnik vpraša Vitošo:

Vitoša mila, gora zelena,
kaj si mi gora tako otožna?
Reci mi, gora, kaj te li žali?
Moje srcé bi tebe umelo.
Nad teboj vijo se temni oblaki,
a so zaspale tvoje vse burje.
Milo je meni, gora preslavna,
da te poslušam, kadar zahruješ.
Da te pogledam, ko si srdita, —
živost ti meni tedaj udahneš!

Vazovu-popotniku prija borba, pa želi, da jo vidi tudi na Vitoši. A gora se ne strese in ne vzdrami pospalih sužnjev okoli nje in jih ne navduši za boj za svobodo, nego se samo joče in obžaluje njih otrplost. Vitoša odgovarja popotniku:

Mili moj sinko, nikar ne vprašaj,
čemu nisem bujna, bujna srdita!
Rajša bi bila nizka gomila,
nego pa Vitoš,¹⁾ Vitoš visoka.
Kadar s pogledom na polje ravno
po vrsti vidim mrak in nesrečo:
Sirote otroci s povestjo slavno
blode okoli z beraško vrečo.
Boljše usode si ne želijo,
z nekim otrovom so opojeni,
niti vzdihujejo niti ihtijo,
da so v nesreči v robstvu rojeni!
Spomin očetov, ime narodno
njih srcu že davno ni ljubo;
Robje da bodo, jim je ugodno . . .

(»Popotnik in Vitoša«.)

¹⁾ Tej gori, ob katere podnožju leži Sofija, pravijo »Vitoš« in »Vitoša«.

Popotnik-pesnik je popolnoma zadovoljen s tem jokajočim odgovorom, pa zajoče tudi on na svojo liro ter gre dalje. Botev bi celo drugače porabil takšen motiv, Karavelov tudi drugače. Pri poslednjem že dete zaznava, da mu je potrebna svoboda, da se morejo koristno razviti druge lastnosti. Dete je že sito »vezanih rok«. Nekdaj je bil Bolgar gospodar, poveljeval je nad Grki. A to je minilo; ostalo je samo trpljenje in hudi časi. A kjer je voda tekla, spet bo tekla. Bolgar se prebudi iz težkega spanja. Postal bo s puško v roki balkanski junak. Vzemi, ti Bolgar oralo v roke pa posej — svobodo!

A oporoča, katero pri Vazovu umirajoči oče daje svojemu sinu, se glasi, da naj tudi on trpi, kakor je trpel oče; naj vzdihuje kakor on, a kot rob, kakor je oče, naj ne umre! (Sicer pa je težko razumeti, kako misli pesnik, da se sin samo vzdihujoč otrese robstva.) Sploh Vazov za trpeče robove, za njih nade nima drugih izpodbujajočih besed kakor te-le

O bratje! trpite! trpite!
 V muki si živost dobite.
 Bolgarija cela kot vi
 pod težkim jarmom ihti,
 zastonj roke prostira . . .
 Do zadnjega vzdihljaja hira.

Trpite, bratje! A potem? Ali se res dobi v mukah živost, in čemu? Za novo trpljenje. Živost se dobi v vzvišenih idejah, za katere trpimo, v idejah o svobodi. To je tudi Vazov pozneje razumel.

Zgoraj prevedeni odlomki so iz zbirke »Preporec¹⁾ i gusla«. Ta obsega poezije od l. 1874. do konca julija l. 1876. Vse te pesmi so deloma elegične, deloma satirične. Vsi motivi so vzeti iz pojavov bolgarskega življenja one burne dobe pred osvobojenjem. Dandanes, ko so ona dejstva že minila, niso te pesmi več tako zanimive, in sama njih moč je bolj v predstavi dejstev, nego pa v pesniško umetni obliki. »Preporec i gusla« je z eno besedo poetičen letopis dobe 1874—1876. Poslednjega leta meseca aprila je bila vstaja Bolgarov v Srednji gori z jako nesrečnim izidom.

Pesnik, ki je v začetku omenjene zbirke posvetil svoje gosli narodnim vzdihom in mukam, zdaj po vstaji, ki je bila zatrta na nečloveški način, pa zapoje svojo tužno pesem o žalosti in trpljenju Bolgarije; vendar ga oživlja trdna vera, da

skoraj teža jarma bo pala,
 sveta pravica spet bode vstala!

¹⁾ zastava.

Od tedaj plete nov venec — »pesmi o svobodi«, katere pričajo o pesnikovi navdušenosti za ta ideal. Drugi venec pesmi je izšel l. 1877. v Bukareštu pod naslovom »Tuge Bolgarije«.

Prva širje osnovana bolgarska vstaja v Srednji gori je imela za Bolgare nesrečen izid. Po balkanskih dolinah se je še vlačil dim pogorelih koč, še niso bila segnila trupla pobitih vstašev, posekanih starcev in otrok; balkanski vihar je še tulil, pomešan z jokom in stokom ujetih žen in devic, ko se je začela pri sosednjih Srbih vojska proti »zmagonosnemu« turškemu tiranu. Ob bregovih Morave se srečujejo turške trume s srbskimi vojaškimi oddelki, ki so bili dopolnjeni z ruskimi prostovoljci, došlimi od Neve in Urala, od Kavkaza in Dona. Tam ni manjkalo tudi bolgarskih prostovoljcev. V boju pri Gredetinu se je prelivala kri zedinjenih bratov — Srbov, Bolgarov in Rusov za »krst častni i slobodu zlatnu«.

Vazov opisuje to veliko dejstvo v sledečih stihih:

Jutro. Svita se že gora,
lepo se smehlja iztok,
tiho tam šumlja vsa gora,
teče bister skoz potok.
Tam stoji vrh okrvavljen,
poln mrtvih je teles:
Včeraj bil je boj tu slaven,
boj poln čudežev zares. —
Srbi, Rusi in Bolgari,
vrag vaš obči ni potr, —
nam pa kakor bratje stari
ena slava, ena smrt.

Po nesrečnem izidu so se pa bratje začeli med seboj prepirati ter drug drugega dolžiti zaradi nesrečnega boja. Vazov brani Bolgare proti srbskim napadom kakor tudi proti žuganju »prosvetljenih evropskih žrecev Mohamedovi moči«. Tudi on si misli v tem »difficile est satyram non scribere« ter opisuje v svojih satirah grozni položaj kristjanov pod turškim jarmom in biča sramotno simpatijo madžarskih softov do podlega junaštva sultanove vojske. Iz satire »Na ungarskitě softi« sta najbolj jedernati sledeči kritici, ki se glasita v prozi takole: »Naprej, vi grdobe, po potu sramote! Vi se družite in bratite s temi ljutimi barbari, ki se zastonj borijo proti sveti pravdi in proti Kristusovemu križu!« »Naprej! Današnjemu ubogemu veku je sojeno videti vse, kar je gnjusnega, grozovitega in hudobnega: eden hudobnež stavi piramide iz kosti, a drugi polaga vence na njegovo čelo . . .«

Tukaj se vidi, da je jezik pesnikov vsled srditosti preutrujen, da bi mogel izbirati izraze in delati duhovite prispodobe kakor v drugih satirah, ampak seka naravnost, brezobzirno, in zaraditega se to bolje čita v nevezani besedi.

A tujcu, ki ima sočutje za Bolgarijo, za izmučeni narod in za brate, njemu je pesnik hvaležen. Angleškega dopisnika Mak-Gahana, ki je neustrašeno prišel gledat turške grozovitosti, izvršene v Bolgariji, ter jih opisal resnično, imenuje Vazov v svoji pesmi »Žalbi«¹⁾ »milostljivega tujca, poslanega nam od Boga«. Istotako poje hvalo Angličanki Laidy Strangford, ki je prišla ubogim Bolgarom podpore delit.

Omenjene in še druge pesmi so pravi biseri v zbirki »Tuge Bolgarije«. Ta zbirka je v resnici poetičen letopis ali dnevnik Vazova, v katerem našteva svoje duševne bolesti kot Bolgar, kot brat ubogih robov, ki so se vzdignili, da si izvojujejo svobodo, a so bili pri tem biti in klani brez milosti, a bili in klali jih niso samo Turki, ampak neposredno tudi teoretični častilci svobode in propovedniki človeških pravic. Junaki, ki so padli v borbi za te pravice, narod, ki je prelival kri v nadi, da mu zasije solnce svobode, — ne morejo ostati brez nagrade.

Bolečine, ki jih občuti pesnik, so resničen odmev bolečin celega naroda l. 1876. Iz pesnika, ki poje v početku prve dobe pesnikovanja le o ljubezni, postane proti koncu pesnik političnih borb bolgarskega naroda.

V pesmih »Preporec i Gusla« ter »Tugitě na Bulgarija« je pokazal Vazov kot mojster-pesnik, kako blagoglasen je bolgarski jezik in kako se dado v njem izraziti tudi najglobokejši čuti. V tem obziru on prekaša Slavejkova, ki je speval v neprisiljenih narodnih izrazih, a istotako Boteva, ki je ljubil mogočno šumeč govor. Sploh se more reči, da dela bolgarščina na ušesa jugozapadnega Slovana v prvem trenutku nekako bobneče vtiske, a sčasoma, posebno ako se čuje kako mehkejše narečje, n. pr. južnobolgarsko iz ust samega ljudstva, se ta vtisk ublaži ter daje neko posebno melodioznost. V tem obziru se popolnoma strinjam z mnenjem našega pisatelja in pesnika Aškercja, ki se mi je o priliki sam o bolgarščini tako-le izrazil: »Čudno! Bolgarščina je nam deklinirajočim Slovanom spočetka nekako »španska«, ali kmalu se je privadiš. Tisti člen me sedaj nič ne moti, še blagoglasen se mi dozdeva. Glagol bolgarski ta pa je imeniten s svojim aoristom! Moram reči, da se mi je to med nami najmanj znano slovansko narečje posebno omililo, ker je res blagoglasno.«

(Dalje prihodnjič.)

¹⁾ Pritožbe.

Ivan Vazov,

bolgarski pesnik.

Po dr. A. Teodorovu priredil prof. A. Bezenšek (Plovdiv).

(Dalje.)

Na prehodu med prvo in drugo dobo Vazove pesniške tvorbe se nahaja zbirka »Izbavljenje«,¹⁾ izdana v Bukarestu 1878. Motivi so vzeti iz dogodkov, kateri so nastali v Bolgariji po objavi rusko-turške vojne. Objavo vojne je opeval Vazov v pesmi: »Тонъ за етја« (Glas odmeva). S temi besedami se končava vsaka kitica pesmi, v kateri tolaži vdove, navdušuje zatvornike, žaluje s starci, ki se ločijo od sveta. A sam s solzami v očeh pričakuje ruskih vojnih oddelkov. Glavni poveljnik, vel. knez Nikolaj Nikolajevič, se spravlja na čelu svojega oddelka preko Dunava; prihaja tudi sam car Aleksander II. V vzvišenih odah pozdravlja Vazov odrešenike v imenu Bolgarije, obeta jim zvestobo in pomoč domačih boriteljev ter opeva velikodušje »slavjanskega carja«. Pesnik bi želel, da napravi car mogočni konec razpora med brati, kateri naj bi imeli v njem svojega vodnika, naj bi se zbrali pred enim oltarjem ter bili eden narod — od Bospora do Labe.

Koncem l. 1877. so prešli Rusi preko Dunava pri Svištovu. Tukaj so padle prve ruske žrtve na bratski bolgarski zemlji. V Svištov je prišel tudi sam car, sprejet z otroškim veseljem ter z ginljivimi solzami izmučenih robov.

Vojska se nadaljuje. Strašno se borita križ in islam. A tiran, blizu kraja svojega peklenskega carstva, zapušča spomin za seboj: on obrača deželo v »Golgoto«. Vzdignejo se Rumunija, Srbija in Črna gora. Na njo je izpevana iz srca našega pesnika oda »Črna gora«.

Borba s Turkom je od dne do dne ljutejša. V Plevnu²⁾ se zatvori krepko Osman-paša ter provzroča Rusom velike žrtve. Obleganje traja 2¹/₂ meseca; na tisoče vojakov je ubitih; njih kosti počivajo že eno četrletje v celih redih kakor v novodobnih katakombah med Plevnom in Telišem. Naposled Plevna pade. Osman-paša je ujet. Usoda Plevna reši končno nadaljni uspeh osvobodilne

¹⁾ Odrešitev.

²⁾ Bolgarsko ime mesta je Plevna, a ne »Plevna«.

vojne. Vsa Bolgarija — vse Slavjanstvo je v neopisni radosti in navdušenosti. Ta velika navdušenost (»vztorg« po bolgarski) odmeva tudi z lire Vazove. Strune se glase pod jekom besed, v katerih Vazov prisega, da je borba Turkov z Rusijo borba vragov z Bogom, a — Bog ne more biti premagan! »Padna Pleven« veli svečano pesnik ter nadaljuje:

Pade Pleven! Velik dan,
ruska slava vse se širi,
Moskva plete zmage vence,
celi svet današnji dan
gleda z dušo trepečočo,
kam spusti se orel hrabri . . .

Uspeh za uspehom spremlja rusko orožje. Že trepeče Carigrad vsled tega odmeva. A sultan, ko sliši nesrečne novice, gre ponosno kot kakšen »zmagovalec« v svoj harem, kjer išče dobrega sveta in zdravilne pomoči. Vazov opisuje to z dobrim humorjem v svoji pesmi »Gazi-sultan« (sultan-zmagovalec).

Rusi so zmagonosni na Balkanu. Pesnik poje:

Svoboda se blesketa
ko solnce od iztoka,
in skoro bo ogreta
nam zemlja široka.

»Izbavljenje« (odrešenje) bolgarskega naroda je srečno dovršeno. Zbirka pesmi pod istim naslovom se skončuje z besedami: Stopajte naprej!

Naprej! je osnovna struja cele zbirke, s katero stopamo preko praga prve dobe v drugo: naprej k svetli svobodi in slavni smrti!

Kakor smo videli, v prvi dobi svoje pesniške tvorbe Vazov ljubi, Vazov plamení za narod in joče ž njim, Vazov blagoslavlja vstajo in jo zagovarja, Vazov opeva »izbavitelja« in »izbavljenje« Bolgarov izpod turškega jarma. Gradivo mu je dano od samih dogodb, od resničnih slučajev. Čuvstvo pesnikovo je vzbujeno realno. Večinoma se pojavlja krotko in blago, samo pri silnih povodih se preobrača v strast. Oblika pesmi je vsekdar gladka, neprisiljena.

Ker se ravno letos praznuje petindvajsetletnica osvobojenja Bolgarije ter se posveti cerkev in samostan v Šipki v spomin padlim tam ruskim vojakom, a k letu se povzdigne krasen spomenik carju-osvoboditelju v Sofiji, zde se mi te reminiscence jako umestne. Naj zvedo drugi Slovani ob tej priliki, kako je tedaj čutil bolgarski pesnik in ž njim ves narod bolgarski. Ako kedaj, mora se posebno

v tem slučaju reči, da je čut pesnikov — čut naroda in da ima veliko in trajno veljavo le tisti pesnik, čigar čuvstva so pronikla iz narodnega žitja in bitja.

Bavili smo se torej s prvo pesniško dobo bolj obširno, ker nam v njej bolgarski pesnik živo slika najvažnejše dogodke pred rusko-turško vojno in med njo ter opeva čuvstva, ki so kipela tačas v srcih bolgarskih rodoljubov.

Vse to zanima tudi nas brate slišati iz ust samega Bolgara, ki umeje to v tako lepi obliki in s takimi jasnimi izrazi predstaviti.

* * *

V sledeči dobi po osvobojenju išče Vazov snovi v premenjenem novem narodnem življenju, ki je še nejasno, nesigurno. Ni več prejšnjih idealov, a novi še niso določeni. Zato so tudi tvorbe pesnikove v tej dobi raznolične kakor po idejah tako tudi po zunanji obliki.

Prvič se poskuša Vazov v poetični prozi; a v poeziji poleg lirike goji posebno epos; loti se po malem tudi drame. Zato napravimo pregled dobe po oddelkih za liriko, epiko in dramatiko

Prvi plod Vazove muze po osvobojenju Bolgarije je zbirka »Gusla«. Sam pesnik je razdelil vsebino na tri dele: I. domorodne poezije; II. ljubavne in III. satirične pesmi. O »Gusli« piše Vazov v predgovoru med drugim sledeče:

V »Guslo« sem vnesel tihe, neškodljive in brezsiljne odmeve domišljivega duha. Ti stihovi so plod različnih vtiskov in nagle navdušenosti, ki ni vsekdar vzvišena in svetla v sredi kaotične dobe, polne prozaične surovosti in drobnih borb vsled vzbujenih strasti.«

Vazov se spominja v teh pesmih otroških radosti. V teh spominih veje neki otožen glas. Pesnik ima zdaj srce, ki žari za ljubezen, a je nesposobno za njo zaradi svojih ran, katere je sprejelo v dobi bridkih izkušenj.

Te pesmi za »Guslo« so pisane deloma v Berkovici¹⁾ kjer je bil Vazov za časa ruske okupacije sodnik, deloma pa v Plovdivu, kamor se je preselil pozneje pisatelj in — politik. V onih letih je vse politikovalo; torej niti Vazov ni mogel stati ob strani. To mu je prizadelo novih izkušenj in bridkosti.

Stari ideali, kateri so se deloma že obistinili, ko se je domovina osvobodila, so zdaj zamenjeni z novim ciljem. Zdaj vlada r a č u n,

¹⁾ Malo mesto ob severnem podnožju Balkana ob državni cesti Lom-Palanka-Sofija.

a ne duh. Ne čutijo se visoka čuvstva, ne govori se o dobrem, niti se dela dobro. To so bila leta 1880—1885, ko je vladala borba nizkih strasti, ko se je začelo pobratimstvo s prejšnjimi sovražniki. »Srca nam mirno bijejo. Z robstvom je minul tudi strah. Za bodočnost se nikdo več ne briga. Ta je v mraku. Danes je čas za mir in za zaslužek. Ideal — narodno blagostanje — lahko počaka.« Tako li mislijo tisti Bolgari, ki so še v okovih? — Tako li so mislili tisti Bolgari, ki so poprej kri prelivali?« To vprašanje stavi pesnik na koncu svoje »Zimne pesni«.

V drugi pesmi »Smuštenje« (zmešanost) veli: »Imamo slabost za nič mnogo govoriti, površno misliti ter smo zadovoljni, ako vsaj smeh vzbudimo. Trušč držimo za delo; a za resno delovanje se nikdo ne briga. V tej hladni sredini samohvalcev in častihlepnežev, kjer so rodoljubi nepotrebni, a podli ljudje prepotrebni, tu ni prostora za gorečo pesem«.

V pesmi »Detetu« (izdaja »Polja i gori«) je zbral Vazov vse črte novega življenja v svobodni domovini. To dete, ki je zdaj srečno v svoji zibelki in pri igračah, poraste in se bode imelo boriti z velikimi tajnostmi življenja in z otrovnim siromaštvom; videlo se bode obdano na svetovni poti s praznimi nadami in razbitimi proizvodi svoje domišljije. Tesno mu postane na zemlji; vprašalo se bode, kje so in kaj so svetle ideje. Vera je za to, da lažemo, pravda (pravica) je prazna beseda, zakon — knjiga, a svoboda znači, da zvežeš drugemu roke, sreča pa je senca. Dobri tovariši so redkost; oni, katerim je zmerom »narod« na jeziku, si kopičijo v njegovem imenu bogastvo; svoj svojega se robstvu pusti; oče je v raztrganih hlačah, a sin v svilo oblečen! In tedaj bo dete jokalo!..

Vazov ne vidi skoraj prostora za sebe niti ugodnega časa za svoje pesmi pri teh premenjenih socialnih razmerah. Vendar samemu sebi daje poguma: »Širi pogumno svetlobo, stoj za pravico brez strahu! Morda propadeš tudi ti, kakor je propadlo mnogo drugih pred teboj, vendar bori se, borba ima za junaka čudno moč v sebi.«

Tako je torej tudi Vazov pripravljen dati občinstvu, kar mu gre, a čaka samo ugodnega trenutka, ko zapoje svoje pesmi. Dokler pa čaka, pride sam v težko robstvo — ljubezni. S tajnim ponosom trpi, miren stoji pred strašnim zmagovalcem, ne da bi pomolil roko za pomoč. Strastne verige so potrle njegovo srce. V svetu, kjer burje tulijo, je ono zdaj kakor svetiljka brez olja. Domovina, ljubezen sta postali za Vazova senci — igrači! Zato išče pesnik novega ideala; on hoče vžgati v srcu nov plamen, novo

navdušenost. In že nekaj čuje, nekaj občuti. Duh mu še ni popolnoma ugasnil; ta še tli. Pesnik je zaspan, a ni še mrtev; hladen je, a ne brezdušen. Iskaje sreča Vazov podlosti, med rožljanjem zlata in srebra. Svet ne najde nič novega v njegovih pesmih o domovini in čednosti. Škoda za pero in črnilo! Da, »ti imaš prav robsko pleme, lire sem se tudi že jaz naveličal«.

A kaj trepeče še srce pesnika, sredi apatične množice nepobito, nepotopljeno? Kam ga vleče? — Ne; poezija bode pri vsaki premembi veka in človeka trajala večno, kajti je nerazdelna od človeške duše!

Ker manjka idealov, kakršni so ga poprej navduševali, v tej pustosti in apatiji občinstva, vrača se pesnik k nekdanjim spominom otroške nedolžnosti, ali pa išče naslade v naravi, v labirintu planinskih višav. V tej daljavi hrepeni Vazov po ljubezni; razširil je roke ter bi rad objel kak simpatičen fantóm. In posrečilo se mu je najti čisto, nedolžno krasotico s tiho spečim srcem, v katero Vazov poseje seme svoje ljubezni.

»Mila deva, spiš li ti?
Tvoje srce da li spi?
Zna li ono biti —
V njem ljubezen kliti?

Kaj nebo je brez zvezdic?
Kaj livada brez cvetic?
Tudi srce deve
brez ljubezni vene.

Ljubi! veli pesnik. Ljubezen je kakor zlate sanje, ki mučijo in pečejo. A te sanje so — življenje! Kdor je ognjeno in iskreno ljubil, ta je živel!

Ljubezenskih pesmi najdemo v »Gusli« v posebnem oddelku pod naslovom »Zaduševni in ljubovni«. Posebno so krasni lirski stih »Ulomki«. Pesnik hodi po prirodi, da bi se nekoliko razvedril. On je slišal, »da jasno nebo vliva balzam v srce. Jaz bežim pred svetlobo, bežim pred vsem, kar kliče: ljubi me! To samo razdira srčne rane«.

Vazov ljubi goreče, a nesrečno. »Kdo bi mogel ugasiti ta plamen v mojem srcu? Družba z drugim? Ona me ne razume. Nova ljubezen? Nikakor! Nimam moči, da bi položil žareči ogelj v suho plevo, oster nož v staro rano . . .«

Vazov je pel v teh pesmih tako ognjeno in žalno o bolnem srcu, kakor poprej niti pozneje nikdar ne. Tudi v »Majski kitki« poje o ljubezni, a tam se njegovo srce igra hladno z ljubavnimi izrazi kakor kaka žena z lišpom, kateremu daje razne oblike — po modi.

Pod vplivom srčnih bolečin in kesanja noče končno Vazov ničesar več slišati o ljubezni in ženski lepoti:

O ljubezni ne govori,
o lepoti molči mi!
Ogenj v prsih še gori,
srčna rana še me skli.

V svoji zbirki »Gusla« se žalosti Vazov radi apatije, katera pri njegovih rojakih uničuje vse nagibe k dobremu in vzvišenemu. Pesnik se otrese te apatije in s svojo liro hodi v naravo ter občuduje zvezdnato nebo ali zeleno goro. Njegovo srce ga vleče v samotno. Proizvode svoje lire pušča med človeško družbo, ki je gluha in slepa za to umetnost.

Apatija »rodoljubov« se je obrnila v hudobijo. Vazov piše v »Gusli«, da bo srečna tista bolgarska knjiga, katera bo vsaj vredna, da jo smešijo in črnijo. To je dosti — časti. »Ker ne moremo postavljati, pa razdirajte — pravi ironično Vazov — ker nimamo čela za vence, mečite blato po licu!« . . .

Prijatelji so svetovali Vazovu, naj se brani proti takim napadom, kakor se spodobi. A on je izbral poštenejši način. Zložil je novo zbirko poezij »Polja i gori« (Plovdiv 1884). Tedaj je bil Vazov poslanec v rumelijskem sobranju in je urejal leposlovnostno-znanstveni mesečnik »Nauko«. V teh letih sem imel priliko čestokrat ž njim občevati. Razgovarjala sva se o našem malem, a vrlem narodu slovenskem, o Hrvatih, Čehih itd. Rad je sprejemal članke in beležke o njih v »Nauko« kakor tudi pozneje v »Zoro«. Kdor je imel priliko občevati z Vazovom, ne more dosti prehvaliti njegove ljubeznivosti, združene z resnobo, njegovega širokega znanja in globokega čuvstva za vse, kar je blagega in vzvišenega. Vsakemu se mora prikupiti, vsakemu postane simpatičen. Čast, komur čast!

Vazov se je razločeval od svojih rojakov iste dobe in iste vrste, kakor se loči poln klas od praznega, ali pa dragi kamen od imitacije. — Zato je pa imel tudi toliko sovražnikov in obrekovalcev.

V svoji pesmi »Diplomirani« se brani proti onim, ki so govorili, da on ni vreden biti poslanec, ker nima diplome v žepu — ker ni kakšen doktor:

Učil sem jaz se malo in malo kaj delujem.
Nisem donesel ploda, ki raste tam na tujem.
Pod tem podnebjem rojen, sem vzrastel tukaj prost
in samo domačinom sem često bival gost.
Pripravljen sem za žrtve, srce za dobro vneto,
kadar gre za narodno delo sveto. —

Vse to se zdi vam nepotrebno pač že davno,
a jaz ne vem za vedo bolje slavno!
To se vam sem študiral v knjigah . . .

A jaz še to naivnost vam moram razodeti,
da mislim: poleg uma srce mi je imeti;
a bodo meni možu brez diplome, pečata,
če dober sem in pošten, odprta vsaka vrata.

Vazov slika v tej pesmi resnično svoj značaj: on ljubi bližnjega ter vse, kar je svetlo in pravo, iskreno hlepi za narodnim idealom, pripravljen je umreti zanj. »Izvor vsake vzvišenosti — nadaljuje pesnik — se nahaja v volji, a ne v zunanjem odlikovanju; velike ideje cveto v srcu in samo od tod morejo letati visoko.«

S tem svojim prepričanjem se pesnik ne nahaja v soglasju z onimi, ki ga obkrožajo. Življenje, ki šumi okoli njega, ne rodi takih del, katera bi pospeševala obči ideal. Ni več takih dejstev, kakršna so dostojno razigrala njegovo liro pred osvobojenjem in precej po njem. In kakor je pesnik pred dvema letoma živel v samoti, v naravi in osebnih svojih spominih, tako se tudi zdaj loči od društva. Naj se ljudje preganjajo v sovraštvu in borbi nasprotnih interesov, on pa išče navdušenosti v prirodi in v spominih o slavni minolosti. Pri tem pa ne pozabi zadač svojega naroda, kakršne ima za neposredno bodočnost. Pri takih pogojih izdeluje pesnik vsebino poezij »Polja i gori«.

»Pesnik je pel nekdam drugače, in vsi so poslušali ta srčni napev. Da, tedaj se je kril v srcu vsakega rojaka boritelj proti robstvu. Zdaj pa tam ne grejejo svetle iskre. Srca so potonila v gnus. Srečen je pevec, ki se ne spušča iz svoje višave! Pride čas, ko izgine ta mrak, in tedaj bo zemlja rodila proroke. Po naročilu — samo da bi ga razumeli in hvalili rojaki, kateri so gluhi za vse vzvišeno — pevcu ni treba peti! Dajte vetru prostost, a pesnikovi misli dajte prostranstvo — nebesa! V njih nahaja on tolažbo v srčnih bolečinah, razvedrilo v razžaljenju ter nado v boljšo bodočnost.« Take misli obhajajo Vazova v tej dobi — obče apatije za vse vzvišeno, v dobi lakomstva za obogatitjem, ko je pomanjkovalo poti k občemu idealu t. j. zedinjenju razkosanega naroda.

(Konec prihodnjič.)

smo že, ko se je morje vendar nekoliko pomirilo in so nam zagnali z ladje vrvi. Jaz sem bil prvi, ki sem zagrabil.«

Obmolčal je in potem pristavil: »To je bilo nekoč — in kolikokrat je bilo podobno! Ali glejte, oblači se, jutri bo dež! Škoda, ljudem ne bo prav, vse žito je še zunaj!«

Odšel je, jaz pa sem ostala v nekem neprijetnem čudenju na klopi. Kako vsakdanje mi je pripovedoval! — Kaj taki ljudje ne čutijo tako? —

In porogljivo mi je zazvenelo v ušesih: »Literatura! literatura! Življenje nima visokih besed!« —

Ivan Vazov,

bolgarski pesnik.

Po dr. A. Teodorovu priredil prof. A. Bezenšek (Plovdiv).

(Konec.)

elje Vazove, premeniti ozračje, katero ga je dušilo in delalo neobčutnega za poezijo, ter ga zadržavalo, da bi ljubil čisto in plamenito svojo domovino, se naposled vendar izpolnijo. Meseca maja leta 1884. odpotuje Vazov preko Carigrada v Italijo. Novi svet na potovanju ga razvedri ter mn postane izvor nove navdušenosti. Zvoke svoje osvežene lire podaje Bolgarom v mali zbirki »Italija« (lirske pesmi. Plovdiv 1885).

V njih se nam predstavlja Vazov kot popotnik, ki je bil šel na tuje, da bi obogatil svoj duh z novimi nazori ter poskusil svoja čuvstva do domovine in bližnjega, kadar je daleč od njih; kajti rešnično vrednost vsega tega, vsled česar se je obrazovala naša duša, razumemo mi samo tedaj najbolje, kadar se duša čuti zunaj daleč od iste sredine.

Končno dospe Vazov do svojega cilja, v deželo — kakor jo imenuje Goethe — »kjer cveto limone«. Krasna je noč. Ladja spusti sidro v Neapolskem zalivu. Nad kristalnim morjem se razprostira čarobno mesto. Za njim stoji Vezuv v svojem »strašnem veličju«. Krasna lega, krasne žene . . .

Naposled pripotuje v večno mesto Rim, kjer je sedež umetnosti, kjer se nahajajo spomini »vseh stopinj lestvice čednosti in

poroka«. Med mrtvimi se zdi tam pesniku najznamenitejši forum, a med živimi — vatikan. V Rimu so tvorbe nesmrtnih umetnikov.

* * *

Ko se je Vazov povrnil iz Italije v Plovdiv, osnoval je l. 1885. leposloven list »Zoro« zajedno s svojim tovarišem-pesnikom Veličkovim. V tem listu je načrtal nekoliko bolgarskih tipov pod naslovom »Čičovci« (strički), katere je pozneje porabil v znamenitem romanu »Pod igoto« (pod jarmom). Sredi tega delovanja ga zaloti Plovdivska revolucija dne 18. septembra 1885. l. Nastopi srbsko-bolgarska vojna. Ako z revolucijo in zedinjenjem severne in južne Bolgarije nekatere stranke niso bile zadovoljne, ker niso pričakovale nič dobrega od tega, odstranila je nenadno došla nevarnost pomisleke domoljubov vseh strank ter šli so zjedinjeni v boj za obči ideal — popolno svobodo vsem Bolgarom. Borba za bolgarsko zjedinjenje! Ta vojna je dala Vazovu novih, celo nepričakovanih motivov za njegovo liro.

Vazov je posvetil največji in najlepši del »Slivnice« idealni prostosti bolgarskega kmeta in orača, oblečenega v vojaško uniformo, v kateri je junaško branil svoj rojsni kraj. Najtežje mu je, da se mora boriti z bratom, kajti do zdaj je smatral za svojega sovražnika samo nekrščanskega Turčina.

Omeniti nam je tri Vazove epske pesnitve, katere so med njegovimi prvenci. Té so: »Trajko i Riza« (idila), »Zihra« ter »Mojata sosedka Gmitra i nejnata kotka (mačka) Maca.« Vse tri so pisane v Plovdivu leta 1881. in tiskane v zbirki »Gusla«. Predmeti so vzeti iz turške Bolgarije pri koncu turškega gospodarstva.

Znatno bolj zrele, nego omenjeni prvenci, sta pesnitvi »Gramada« in »Zagorka«. Prva je iz življenja Šopov. Tako se imenujejo zbadljivo okoličani glavnega mesta Sofije. Šopi so pravi navihanci; neka posebna šaljivost, združena s potuhnjenostjo, lažnjivostjo in zbadljivostjo, jim je lastna. Priimek »Šop« se daje po Bolgariji blizu v tem zmislu, kakor na Slovenskem »Ribničan«.

Veliko več pozornosti pa je vredna »Epopeja na zabavenitě« (Epopeja pozabljenec), začeta v »Gusli« a nadaljevana v galeriji epskih slik in karakteristik, zbranih pod občim naslovom: »Polja i Gori«. To je skupina epsko-lirskih pesnitev: Levski, Benkovski, Kočo, Bratje Žekovi, Kableškov, Paisij,

Bratje Miladinovi, Rakovski, Karadža, Volov, Opolčenci na Šipki, Kralj-Marko.

Krasna je karakteristika ali slika Rakovskega. Nemirni in tajinstveni obraz tega zgodovinskega moža je naslikan z močnimi in pravimi črtami. Veličasten je lik »Paisija«, prvega bolgarskega zgodovinarja in buditelja svojega naroda iz duševnega spanja. Prosveta narodna mu je ideal. Njegovo delo »Istorija slaveno-bolgarska« je proslavljeno, ker ž njim je mislil Paisij vzbuditi v narodu zavednost lastne vrednosti in ga tako navdušiti za obrambo svojih pravic. Ta menih iz kilendarskega samostana (na sveti Gori Atonski) je žrtvoval ves svoj um, svoje srce in svoj pokoj, da bi izučil, zbral in razširil zgodovinska dejstva o proizodu, minulosti in kulturnem pomenu bolgarskega naroda.

Mojstrska je tudi karakteristika Vasilija Levskega. V prvi polovici Levski razmišlja o tem, kako bi se mogla trpečemu bližnjemu dati pomoč, in o delih v dosego duševnega zveličanja. V drugi polovici pesnik proklinja izdajalstvo, ki je bilo izvršeno na Levskem, ter opisuje muke, katere je on moral pretrpeti, ker so ga Turki hoteli prisiliti, da bi izdal mrežo revolucionarske uredbe, istkane po njem samem. A nazadnje se pesnik obrača do vešal, na katerih se je v tedajni dobi dosegla slavna smrt. — Naj slede tukaj nekatere črte iz omenjene karakteristike, katere se popolnoma strinjajo z Aškerčevimi »Rapsodijami bolgarskega goslarja«, samo da so Vazove večjega obsega, kajti njemu kot Bolgaru stoji Levski kot rojak in sosed mnogo bližje, nego onemu, ki ga pozna samo iz zgodovine. A zanimivo je to, kako ga oba pesnika — nevedoč drug za drugega proizvod o istem predmetu — razumeta enako in slikata podobno.

Za dušo Levskega je samostan že tesen. Kdor stopi vanj, obljubi, da pozabi svet. A med tem njemu danes vest drugače govori. Kadar se obrne k Bogu z molitvijo za večno zveličanje, zdi se mu da si je Bog zatisnil ušesi pred temi nepotrebnimi besedami, a da posluša v tem času le one, ki trpe in zdihujejo v robstvu. Pa začjenja misliti, da skozi celico ne vodi pot do raja, ampak da pot zvnaj preko življenja vodi naravnost. Človek ima svoje bližnje; in ako se ti nahajajo v nesreči, ne bo jim mogel Levski ničesar pomoči dokler je v meniški kuti. Greh je, ko drugi trpe, da bi on v pokoju in molitvah iskal izveličanja! Zato se odloči zapustiti gluhe stene, da more povedati na skrivaj nekoliko »novih« besedi onim, ki nosijo

težke okove. To reče Levski in odide med svet. Deset let se klati okolu med »slepimi« sužnji. Pridiguje, da so punt in borba sveta dela; povsod ga strastno poslušajo in razumejo. Zato ga pa tudi kmetje drže za svetnika, katerega sovražniki preganjajo. In seme je čudovito padalo v srca ter brzo rastle za bogato žetvo. A nekega dne je bil izdan sovražnikom. Izdal ga je nesramen »božji služitelj« — pop.

»Karadža« je samostalna slika, zmešana z junaštvi, za katere gre slava Hadži-Dimitru. Tukaj je tudi nekaj lirike, podobne oni, katero smo čitali v drugi polovici »Levskega«. Takšna slika je »O polčenci (prostovoljci) na Šipki«, slika junaštva bolgarskih prostovoljcev v poslednji rusko-turški vojski, katere 25letnica se je letos meseca septembra praznovala v istem kraju.

Za romanco in balado niso ugodna tla na Balkanu. Tudi se pri Rusih in Bolgarih romanca od balade slabo loči. Vazova romanca »Ricar Balafre« je med poezijami te vrste velika redkost. Snov ji je vzeta iz časov latinskih križarjev, ki so se bili naselili na balkanskem polotoku in s katerimi je imela slavno borbo bolgarska država v XIII. stoletju.

Pravih balad najdemo pri Vazovu tudi malo. Najlepši sta »Kula« in »Molina banja« (dekliška kopel).

* * *

Tretja, novejša doba Vazove pesniške tvorbe nam kaže pesnikov talent v popolni zrelosti. V tej dobi so se pojavili proizvodi, ki so raznesli njegovo slavo daleč izven predelov Bolgarije. Tedaj je Evropa prvokrat slišala o bolgarski poeziji.

Ideje, ki se nahajajo v Vazovih pesnitvah te dobe, so neka zmes idej, katere so ga prešinjale v prejšnjih dveh dobah. Minulost ga zanima tudi sedaj baš v onih pojavih življenja, ki se tičejo neposredne dobe pred osvobojenjem. Sedanjost je glavni izvor predmetov in idej, ki dajejo njegovim delom značaj istodobnosti in jih delajo zanimive. Sploh zbira Vazov v tej dobi vse motive in vse gradivo na domači zemlji med Bolgari — on je pesnik naroden.

Lirika te dobe je predstavljena samo v zbirki »Zvukove« (glasovi), ki je izšla v Sofiji l. 1893.

Med drugimi pesnitvami te dobe je najznamenitejša kitica »Pesni v maju«, iz katerih veje obča melanholija, kot plod lažnjivih nad

in prekipelih strasti. Mati priroda je polna krasote in življenja, a oslabela duša pesnikova je — oplesnela. Srce ne bije več tako močno kakor nekdanj; pesniku ni več za ljubežen.

Vazov se popne često tudi do občečloveških idej, do filozofije človeškega bitja. Kaj je človek? vpraša pesnik. On je cel svet i duh, i tvarina, i bog i prah . . .

* * *

Po sklenjenem miru v Bukareštu se začenja redovito ustavno življenje v Bolgariji. Vendar je še bilo v državi dosti nezadovoljnih, kateri so komaj čakali da bi to, kar se med grmenjem slivniških topov zasnovali, nekaj časa pozneje izvršili. Prišel je dan 9. (21.) avgusta 1886. I. dan nezaslužene usode prvega kneza Aleksandra. Njegovo iztiranje iz Bolgarije je imelo za nasledek, da je planil ogenj na vseh straneh. Začele so se medsebojne borbe, ki so skoraj dovele do državljanske vojske. Zunanje države so se začele vmešavati v notrajne zadeve Bolgarije, kakor je kateri bolje sodilo. Mnogi državljani so bili tedaj preganjani, zapirani, da celo obešani; a drugi so si poiskali varnega zavetja na tujem. Med njimi je bil tudi Vazov. Na tujem je izpeval več pesmi, ki so označene iz leta 1888., katerega leta je on šel prostovoljno v prognanstvo na Rusko. V teh pesmih Vazov žaluje nad tem, kar se je godilo v teh časih v domovini. A pesmi, zložene v bratovski deželi, tudi ne morejo prav izraziti silne burje v njegovem srcu.

* * *

Poznamo sedaj slavnega bolgarskega pesnika Ivana Vazova kot čutečega lirika in deloma tudi kot epika ali pripovedovalca. A najvažnejši njegov proizvod, s katerim se je proslavil pred celim izobraženim svetom, je roman »Pod igóto« (Pod jarmom), katerega sem le mimogrede omenil, govoreč o »Čičovcih«, priobčenih v »Zori«, a sprejetih pozneje v posebno poglavje istega romana. Vazov se je pokazal v tem romanu mojstrskega slikarja narodnega življenja. Rekel bi na kratko: on pozna svoje ljudi izvrstno, znan mu je dobro »duh časa«, ki je vel pred osvobojenjem in kmalu po njem v deželi. Vse je predstavljeno v dovršeni obliki. Čim dalje čitaš, tembolj te miče snov in oblika. Cenjenim čitateljem in čitateljicam je ta roman gotovo znan, ako ne v izvirniku, pa v prevodu na kak drug slovanski ali tuji jezik.

»Pod igóto« je najlepši in najdovršenejši umotvor pesnika Vazova, kateremu pojo vsled tega slavo ne samo domači kritiki, ampak tudi tuji. Sledeči njegov roman »Nova zemja« se more samo po obsegu s prvim meriti, a drugače stoji precej niže.

Razven teh imamo iz poslednje dobe »Draske in šarke« (črčkarije), v katerih Vazov z zdravim humorjem slika mestno življenje (posebno v prestolnici), katero daje dosti izvernih tipov za pesniško pero v višjih in nižjih slojih. Nekaj teh »drask in šark« je prevedenih tudi na nemški,¹⁾ a več na razne slovanske jezike.

*

Vazov živi zdaj v Sofiji, je v zrelih moških letih (blizu petdesetleten), in še vedno projavlja svoj pesniški dar v vezani in nevezani besedi. Odkar je praznoval 1896. leta petindvajsetletnico svojega pisateljstva na jako slavnosten način v bolgarski prestolnici, je kakor pomlajen po duhu, ter vedno svež in krepkega zdravja. Ravno kar objavlja knjigarna, da izide v kratkem na svetlo nova zbirka »ПЪТЪРЪ СВЪТЪРЪ« (Bujno pisan svet), katere čitajočemu občinstvu gotovo dobro dojdejo, kakor vse, kar pride izpod njegovega peresa.

Želimo slavnemu pesniku, naj ga Bog ohrani še mnogo let bistrega in krepkega, vrlemu bratovskemu narodu bolgarskemu v čast, a celemu slovanstvu v ponos!

¹⁾ Iv. Vazov, Skizzen aus dem bulg. Residenzleben. Uebersetzt von L. Popow. Sklad v knjigarni Al. Bezenška v Plovdivu.

